

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет**

ДРАГОМИРЕЦЬКИЙ НАЗАР ЯРОСЛАВОВИЧ

**ОБЛІК І АНАЛІЗ ОПЕРАЦІЙНОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ
ОРЕНДИ**

**071 «Облік і оподаткування»
(галузь наук – Управління та адміністрування)**

**Автореферат
на здобуття першого (бакалаврського) рівень вищої освіти**

м. Івано-Франківськ – 2023 рік

Дипломна робота виконана в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування, заступник декана економічного факультету Гнатюк Тарас Михайлович

Рецензент кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки, заступник завідувача кафедри із наукової роботи, Стефінін Володимир Володимирович

Захист відбудеться «29» червня 2023 р.

Завідувач кафедри

Баланюк Іван Федорович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Бухгалтерський облік виступає невід'ємною частиною будь-якого підприємства і господарської діяльності в цілому. Це процес фіксування, класифікації і аналізу фінансової інформації, що дає можливість встановлювати результати діяльності підприємства і забезпечувати його ефективне управління. Бухгалтерський облік вимагає від фахівців високого рівня професійної підготовки, так як вони повинні бути ознайомлені з нормативно-правовими актами і міжнародними стандартами, що регулюють дану сферу діяльності. Важливість бухгалтерського обліку як професійної діяльності зумовлена тим, що він забезпечує достовірну і об'єктивну інформацію для прийняття рішень власниками і керівниками підприємства, контролюючими органами, інвесторами та іншими зацікавленими сторонами.

Бухгалтерський облік з одного боку це система знань, в основі якої закладено економіку, право та математику. А з іншого боку, це практична робота, що включає спостереження, сприйняття, вимірювання і реєстрацію всіх об'єктів і суб'єктів ринку у відповідності до вимог суспільних відносин. У практичному аспекті бухгалтерський облік є основою інформаційної системи, яка дає змогу користувачам отримувати та використовувати дані, що необхідні для аналізу, оцінювання і змінювання стану будь-якого суб'єкта ринку у часі і просторі.

Інтеграція економіки України в світову економічну систему з глобальним обігом капіталу вимагає необхідність побудови системи бухгалтерського обліку із врахуванням міжнародних стандартів обліку, що удосконалюючись, постійно змінюються. Бухгалтерський облік має вагомe значення для зовнішніх користувачів облікової інформації, щодо прийняття рішень про партнерські зв'язки з підприємством, інвестування в його розвиток капіталу, банківського кредитування. Отримана з бухгалтерського обліку інформація аналізуються для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних цілей, а тому неналежна якість

бухгалтерської інформації може призвести до неправдивих висновків і як наслідок не вірних прийнятих рішень.

Правильно організований на підприємстві облік є основою реалізації його основних функцій контролю та аналізу господарської діяльності. Він повинен забезпечити щоденний контроль за цільовим та правильним використанням коштів, матеріальних та трудових ресурсів, їхнього збереження, та на основі аналізу, сприяти покращенню фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

Проблемам бухгалтерський облік як професійна діяльність присвячено досить велика кількість наукових праць відомих вітчизняних та зарубіжних науковців: В.В. Сопко, В.С. Лень, І.Б. Садовська, І.Й. Яременко, О.В. Лишиленко, Р.Л. Хом'як, С.Ф. Голов, Ф.Ф. Бутинець, та інші.

Проте питання бухгалтерського обліку як професійної діяльності не втрачають своєї актуальності і потребують подальшого дослідження. Адже нові економічні відносини, що склали в Україні, потребують реформування бухгалтерського обліку відповідно до потреб сьогодення. Усе це обумовлює вибір теми дипломної роботи та її актуальність.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження та аналіз бухгалтерського обліку як важливої складової професійної діяльності, його значення та роль у функціонуванні підприємств та організацій.

Для досягнення поставленої мети визначено та розв'язано наступні теоретичні та практичні задачі:

- вивчити сутність бухгалтерський облік;
- описати роль бухгалтерського обліку у веденні бізнесу;
- дослідити законодавче регулювання професійної діяльності у сфері бухгалтерського обліку за національними та міжнародними стандартами;
- дати характеристику професійних вимог до бухгалтера та основні завдання що ставляться перед ним;

- дослідити організацію бухгалтерського обліку на підприємстві;
- визначити актуальні аспекти автоматизації обліку, як єдиної інформаційної системи для управління підприємством;
- описати проблемні аспекти бухгалтерського обліку;
- дослідити перспективи розвитку бухгалтерського обліку в умовах глобалізації;
- описати професійний розвиток бухгалтера як складова успішної кар'єри в сучасному світі.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і організаційних питань з бухгалтерського обліку як професійної діяльності, його ролі та значенні у функціонуванні сучасних підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси організації бухгалтерського обліку як професійної діяльності ТОВ «Укрметресурс».

Методи дослідження, які застосовувалися в дипломній ґрунтуються на діалектичному методі наукового пізнання. У процесі дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми пізнання. У дипломній роботі використано методи аналізу, групування, абстрагування, узагальнення, індукції та дедукції.

Обробка інформації, що отримана у процесі дослідження здійснювалась на ПЕОМ із використанням пакетів Microsoft Word.

Інформаційною базою дослідження є законодавство, нормативні акти з питань бухгалтерського обліку як професійної діяльності, наукові праці та публікації у періодичних виданнях вчених економістів і практиків за напрямом дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі теоретичного дослідження та вивчення практичної діяльності, розроблені рекомендації з удосконалення діючої системи бухгалтерського обліку як

професійної діяльності. Впровадження рекомендацій у практичну діяльність підвищить достовірність обліково-аналітичної інформації, що впливає на ефективність прийняття управлінських рішень.

Структура і обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Дослідження складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг роботи становить 56 сторінок, у тому числі 2 таблиці та 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 37 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У розділі 1. «Теоретичні аспекти обліку оренди» визначено облікові аспекти та економічний зміст оренди, досліджено організаційні особливості та види оренди, описано нормативне забезпечення обліку оренди.

Ведення бухгалтерського обліку орендних операцій здійснюється у відповідності до національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда».

Підприємство, яке взяло будь-яке майно у оренду виступає орендарем, а підприємство, яке надало майно – орендодавцем. У ролі орендаря і орендодавця можуть бути юридичні та фізичні особи.

Оренда є договором між орендодавцем (власником майна) і орендарем (користувачем майна), за яким орендар отримує право користуватися майном за визначену плату протягом певного періоду часу.[1, с. 174-175]

Відносини, що виникають між орендодавцем та орендарем визначаються умовами договору оренди. Він визначає склад та вартість переданого у оренду майна, величину орендної плати, термін оренди та зобов'язання сторін, щодо виконання умов договору.

Кожен вид оренди має свої особливості та вимоги до умов угоди. Також можуть бути встановлені певні обмеження на оренду окремих видів майна згідно з законодавством країни, де здійснюється оренда.

Враховуючи умови, згідно яких здійснюється передача у користування майна орендарю орендодавцем, оренду поділяють на операційну і фінансову. Окрім того виділяють невідновну і відновну орендні угоди. Щодо орендодавця розрізняють наступні види фінансової оренди:

- пряму фінансову оренду;
- оренду типу продажу.

До основних нормативно-правових актів, які здійснюють регулювання орендних операцій і орендних відносин, що виникають між суб'єктами оренди, відносять: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про оренду державного та комунального майна».

Окрім того, на організацію орендних відносин мають вплив і інші нормативні документи, зокрема: Закон України «Про оренду землі», Постанова КМУ «Деякі питання розрахунку орендної плати за державне майно».

Що стосується відображення в бухгалтерському обліку операцій оренди, вони визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 14 «Оренда».

У розділі 2. «Методика обліку фінансової та операційної оренди» вивчено облік операційної оренди у орендодавця та у орендаря, досліджено облік фінансової оренди у орендодавця та у орендаря, описано відображення операцій з фінансової та операційної оренди у фінансовій звітності орендодавця та орендаря.

Особливістю операційної оренди є те, що майно, передане в операційну оренду продовжує залишатися власністю орендодавця і надалі обліковується на його балансі. В реєстрах аналітичного обліку орендодавця дані об'єкти виділяються у окрему групу, а в синтетичному обліку передача майна в оренду

відображається на субрахунках до рахунку 10 «Основні засоби». Нарахування амортизації продовжує здійснювати орендодавець.

Орендар вартість майна отриманого в операційну оренду відображає на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» відповідно до акту приймання-передачі. Інформацію про доходи та витрати, які пов'язані з об'єктами операційної оренди розкривають у примітках до фінансової звітності.

Аналітичний облік орендованих об'єктів здійснюється за їх видами.

Слід зауважити, що у договорі оренди, врегульовуються тільки питання терміну оренди та орендної плати. Документом, яким здійснюється оформлення передачі об'єкта орендарю орендодавцем, та після завершення терміну оренди повернення об'єкта орендодавцю орендарем виступає Акт приймання-передачі основних засобів.

Майно, передане у фінансову оренду, відноситься до майна орендаря. Одержане у фінансову оренду майно орендар відображає в обліку одночасно як актив та зобов'язання за найменшою оцінкою на початок оренди: справедливою вартістю чи теперішньою вартістю суми мінімальних орендних платежів. Розрахунок теперішньої вартості мінімальних орендних платежів у першу чергу залежить від періоду сплати орендних платежів: в кінці чи на початку звітного періоду.

Різниця, що виникає між сумою мінімальних орендних платежів і вартістю об'єкта фінансової оренди, за якою він відображається в бухгалтерському обліку орендаря на початку фінансової оренди, визнається фінансовими витратами орендаря та відображається в обліку та звітності тільки в сумі, яка відноситься до звітного періоду.

Узагальнення інформації за розрахунками із орендодавцями за об'єкти, які передані за умовами довгострокової оренди призначено рахунок 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди».

Аналітичний облік здійснюється у розрізі орендодавців та об'єктів оренди.

Орендодавець надане майно у фінансову оренду відображає в обліку як дебіторську заборгованість у сумі мінімальних орендних платежів та негарантованої ліквідаційної вартості з вирахуванням фінансового доходу. Залишкова вартість майна, що передане у фінансову оренду виключається із балансу орендодавця та відображається як інші витрати.

В залежності від виду оренди, вона по різному знаходить своє відображення у фінансовій звітності підприємства. Крім того, впливає також і те, якою стороною відповідно до договору оренди виступає підприємство.

У розділі 3 «Аналіз впливу операційної та фінансової оренди на фінансово-економічні показники діяльності підприємства» визначено сучасні підходи до методики аналізу орендних операцій підприємства, проведено порівняльний аналіз економічної ефективності фінансової та операційної оренди, визначено перспективні напрямки удосконалення обліково-аналітичного забезпечення оренди у орендодавця та орендаря.

Практичний досвід управління підприємством сьогодні визначає доцільність здійснювати як кількісний так і якісний аналіз показників щодо оцінки орендних операцій. Тому, виникає необхідність проводити комплексний аналіз орендних операцій в підприємствах. Комплексний аналіз можна умовно розділити на п'ять етапів аналізу, які функціонально пов'язаних між собою.

Першим етапом при формуванні методики аналізу орендних операцій, є визначення мети аналізу та формування завдань, вирішення яких необхідне для досягнення мети.

Наступним етапом організації аналізу – визначення джерел даних, на базі яких буде здійснюватись аналіз.

Третій етап комплексного аналізу орендних операцій є найбільш об'ємний, трудомісткий та відрізняється для орендодавця та орендаря. Так орендодавець буде проводити оцінку стану дебіторської заборгованості за орендними операціями, в той час орендар – оцінку стану кредиторської заборгованості.

На четвертому етапі аналізу орендних операцій результати досліджень необхідно узагальнити і систематизувати. Сформувати відповідні висновки щодо стану орендних операцій на підприємстві. А також розробити заходи, які дозволять покращити фінансовий стан підприємства.

На завершальному етапі необхідно прийняти управлінські рішення, що призведуть до підвищення ефективності господарської діяльності підприємства та зниження ризиків.

Операційній оренда не впливає на зміну балансу, на його зміну впливає тільки фінансова оренда, так як при ній відбувається збільшення активів, та зобов'язань на поточну вартість орендних платежів на початку. Необхідно також звернути увагу на те, що актив амортизується за ставкою, що відрізняється від норми амортизації зобов'язань. Ці значення можуть бути рівними тільки на момент початку та закінчення договору оренди.

Що стосується впливу на фінансовий результат, то при фінансовій оренді операційний дохід вищий у порівнянні з операційною. Це насамперед, пов'язано з тим, що витрати на амортизацію при фінансовій оренді, нижчі орендних платежів. Проте чистий прибуток навпаки у перші роки нижчий при фінансовій оренді у порівнянні з операційною.

Організація системи обліково-аналітичного забезпечення орендних відносин на підприємстві передбачає:

- розробку елементів облікової політики стосовно орендних відносин в орендодавця і орендаря;
- розробку методики аналізу ефективності орендних відносин, беручи до уваги специфіку діяльності підприємства, особливості організаційної структури;
- розробку форм внутрішньої звітності орендодавця, які відображатимуть показники ефективності орендних відносин, своєчасності розрахунків орендаря, наявності заборгованості з орендної плати.

Оскільки діюча методика обліку не дає можливості відстежувати реальну структуру власного майна орендодавця, доцільно ввести рахунок, який забезпечить відображення операцій в обліку щодо орендованого майна у відповідності з умовами господарювання, своєчасне одержання і аналіз необхідної інформації керівництвом.

На сьогоднішній день не існує єдиної визначеної методики оцінки ефективності орендних операцій. Так, існуючі відрізняються кількістю вихідних параметрів, базою розрахунку, фактором часу, ризикованістю, врахуванням податкових пільг, амортизаційної політики, ступенем складності, що є критеріями оцінки ефективності орендних операцій. Через те, що орендні операції мають довгострокову перспективу інвестиційні вкладення капіталу можуть здійснюватись на протязі тривалого часу, що посилює вплив ризиків і ускладнює оцінку їх ефективності.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати випускної кваліфікаційної роботи щодо обліку і аналізу операційної та фінансової оренди можна зробити наступні висновки і пропозиції:

1. Визначивши облікові аспекти та економічний зміст оренди, встановлено, що ведення бухгалтерського обліку орендних операцій здійснюється у відповідності до національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда». Підприємство, яке взяло будь-яке майно у оренду виступає орендарем, а підприємство, яке надало майно – орендодавцем. У ролі орендаря і орендодавця можуть бути юридичні та фізичні особи. Оренда є договором між орендодавцем (власником майна) і орендарем (користувачем майна), за яким орендар отримує право користуватися майном за визначену плату протягом певного періоду часу.

Відносини, що виникають між орендодавцем та орендарем визначаються умовами договору оренди.

2. Дослідивши організаційні особливості та види оренди, визначено, що організаційні особливості оренди визначаються угодою між двома сторонами та законодавством країни, де здійснюється оренда. Організаційні особливості оренди можуть також відрізнятися в залежності від типу майна, яке орендується. Враховуючи умови, згідно яких здійснюється передача у користування майна орендарю орендодавцем, оренду поділяють на операційну і фінансову. Окрім того виділяють невідновну і відновну орендні угоди. Щодо орендодавця розрізняють наступні види фінансової оренди: пряму фінансову оренду; оренду типу продажу. Різновидом прямої фінансової оренди є оренда з залученням кредитних коштів – фінансова оренда в якій беруть участь три сторони: орендодавець, орендар, кредитор.

3. Описавши нормативне забезпечення обліку оренди було виявлено відсутність єдиного системного підходу з боку держави щодо регулювання орендних відносин і пріоритетність їх розгляду з податкового погляду. До основних нормативно-правових актів, які здійснюють регулювання орендних операцій і орендних відносин, що виникають між суб'єктами оренди, відносять: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Податковий кодекс України, Закон України «Про оренду державного та комунального майна». Що стосується відображення в бухгалтерському обліку операцій оренди, вони визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 14 «Оренда».

4. Вивчивши облік операційної оренди у орендодавця та у орендаря, встановлено, що особливістю операційної оренди є те, що майно, передане в операційну оренду продовжує залишатися власністю орендодавця і надалі обліковується на його балансі. В реєстрах аналітичного обліку орендодавця дані об'єкти виділяються у окрему групу, а в синтетичному обліку передача майна в

оренду відображається на субрахунках до рахунку 10 «Основні засоби». Нарахування амортизації продовжує здійснювати орендодавець. Орендар вартість майна отриманого в операційну оренду відображає на позабалансовому рахунку 01 «Орендовані необоротні активи» відповідно до акту приймання-передачі.

5. Дослідивши облік фінансової оренди у орендодавця та у орендаря, встановлено, майно, передане у фінансову оренду, відноситься до майна орендаря. Одержане у фінансову оренду майно орендар відображає в обліку одночасно як актив та зобов'язання за найменшою оцінкою на початок оренди: справедливою вартістю чи теперішньою вартістю суми мінімальних орендних платежів. До загальної суми мінімальних орендних платежів включаються два елементи: вартість об'єкта оренди; фінансові витрати орендаря, які є платою за користування об'єктом протягом строку оренди. Узагальнення інформації за розрахунками із орендодавцями за об'єкти, які передані за умовами довгострокової оренди призначено рахунок 53 «Довгострокові зобов'язання з оренди». Нарахування амортизації здійснюється орендарем, протягом періоду його очікуваного використання. Орендодавець надане майно у фінансову оренду відображає в обліку як дебіторську заборгованість у сумі мінімальних орендних платежів та негарантованої ліквідаційної вартості з вирахуванням фінансового доходу.

6. Описавши відображення операцій з фінансової та операційної оренди у фінансовій звітності орендодавця та орендаря, встановлено, що в залежності від виду оренди, вона по різному знаходить своє відображення у фінансовій звітності підприємства. Крім того, впливає також і те, якою стороною відповідно до договору оренди виступає підприємство. У балансі орендаря оренда відображається шляхом визнання: зобов'язань з оренди; активу з правом користування протягом терміну оренди. У звіті про фінансові результати до витрат звітного періоду відносять: витрати на амортизацію активу; фінансові витрати (відсотки) орендних зобов'язань. У балансі орендодавця оренда відображається шляхом визнання: дебіторської заборгованості з оренди. У звіті

про фінансові результати до доходів звітнього періоду відносять: дохід від реалізації необоротних активів та списання об'єкта фінансової оренди; фінансові доходи (відсотки) орендних зобов'язань.

7. Визначивши сучасні підходи до методики аналізу орендних операцій підприємства, встановлено, що практичний досвід управління підприємством сьогодні визначає доцільність здійснювати як кількісний так і якісний аналіз показників щодо оцінки орендних операцій. Тому, виникає необхідність проводити комплексний аналіз орендних операцій в підприємствах. Завданнями, які виставляються при проведенні аналізу орендної діяльності є: вивчення змісту орендних договорів, обґрунтування розрахунків орендних платежів, а також визначення ефективності орендних операцій у орендодавця та орендаря. Так орендодавець буде проводити оцінку стану дебіторської заборгованості за орендними операціями, в той час орендар – оцінку стану кредиторської заборгованості. У найзагальнішому вигляді динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості за орендними платежами можна оцінити за допомогою проведення горизонтального та вертикального аналізу внутрішньої звітності підприємства, вона застосовується для потреб підприємства.

8. Провівши порівняльний аналіз економічної ефективності фінансової та операційної оренди, встановлено, основними відмінностями, економічної ефективності фінансової та операційної оренд є: чистий прибуток буде вищим за операційною орендою у перші роки, оскільки сума амортизації і процентних витрат буде вища при фінансовій оренді. В процесі оренди ситуація буде змінюватися у зворотній бік, тобто економічно вигіднішою ставатиме фінансова оренда. Проте, загальний чистий прибуток, який можна отримати за весь термін оренди складатиме однакову величину при операційній та фінансовій оренді. Операційний прибуток вищий при фінансовій оренді, оскільки частина орендної плати є виплатою відсотків, і це призводить до зниження операційного прибутку у

звіті про фінансові результати; проте, весь орендний платіж визначається вище операційного прибутку при операційній оренді.

9. Визначивши перспективні напрямки удосконалення обліково-аналітичного забезпечення оренди у орендодавця та орендаря, доведено необхідність у організації ефективного обліково-аналітичного процесу орендних відносин насамперед обумовлена наступними чинниками: оренді належить важлива роль при реформуванні відносин власності, збільшенні ефективності застосування основних засобів і забезпеченні розвитку підприємництва; удосконалення методики розрахунку орендної плати, адаптація рівня орендних ставок до ринкових реалій збільшить ріст підприємницької діяльності; правильність обліку і документування витрат орендодавцем і орендарем, що безпосередньо впливає на рівень обґрунтованості орендних платежів, визначення диференційованої шкали орендної плати. Організація системи обліково-аналітичного забезпечення орендних відносин на підприємстві передбачає: розробку елементів облікової політики стосовно орендних відносин в орендодавця і орендаря; розробку методики аналізу ефективності орендних відносин, беручи до уваги специфіку діяльності підприємства, особливості організаційної структури; розробку форм внутрішньої звітності орендодавця, які відображатимуть показники ефективності орендних відносин, своєчасності розрахунків орендаря, наявності заборгованості з орендної плати. На сьогоднішній день не існує єдиної визначеної методики оцінки ефективності орендних операцій. Так, існуючі відрізняються кількістю вихідних параметрів, базою розрахунку, фактором часу, ризикованістю, врахуванням податкових пільг, амортизаційної політики, ступенем складності, що є критеріями оцінки ефективності орендних операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит». 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2016. – 832 с.
2. Гаврилюк В.М. Аналіз методик оцінки ефективності лізингових операцій // Електронний журнал «Ефективна економіка» №6, 2015 – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4145>
3. Гладун Т.В. Особливості обліку операційної оренди нерухомого майна / Т.В. Гладун // Юність науки – 2019: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 17-18 квітня 2019 р.): у 2-х ч. / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2019. – Ч. 1: 258 с. – С. 144-146.
4. Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кравченко І.Ю., Ямборко Г.А. Фінансовий облік. Підручник. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
5. Лень В.С. Бухгалтерський облік в Україні. Основи та практика: навч. посіб. / В.С. Лень, В.В. Гливенко – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 752 с.
6. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 14 «Оренда»: наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 № 181 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text>
7. Ніколаєнко Н.В. Класифікація орендних операцій для цілей бухгалтерського обліку. Вісник КНТЕУ. 2013. № 4. С. 302–311.
8. Орлова В.К. Фінансовий облік: Навч. пос. / В.К. Орлова, С.В. Хома – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 535с.
9. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навч.посіб. / [І.Б.Садовська, Т.В.Божидаркін, К.Є.Нагірська]. – К.: Центр учбової літератури, 2013.- 688с.
10. Чебанова Н.В. Фінансовий облік: підр. / Н.В. Чебанова, Т.І. Єфіменко - К.: Видавн. Центр «Академія», 2007. – 526 с.